

Obras de María Maquieira.

ANUARIO BRIGANTINO

Historia - Arte - Literatura - Antropoloxía - Entidades culturais e deportivas - Acontecementos do ano - Administración Municipal

Fundado por D. Francisco Vales Villamarín

Comité científico

Alfredo Erias Martínez (director)
Xosé Mª Veiga Ferreira (subdirector)
Alberto López Fernández (secretario)

Fernando Alonso Romero
Manuel Ares Faraldo
Manuel Mª de Artaza Montero
Pablo Cancelo López
Marta Colón Alonso
Concepción Delgado Corral
Mª Jesús Lorenzo Modia
Carmen Manso Porto
Xosé Luís Mosquera Camba
Manuel Núñez Rodríguez
Xosé Ramón Barreiro Fernández
José García Oro
Luís Monteagudo García
Carlos Pereira Martínez
Antonio Raúl de Toro
Xesús Torres Regueiro
José Manuel Vázquez Mosquera

Sempre no recordo (†):

José Antonio Fernández de Rota
Antonio Meijide Pardo
José Antonio Miguez Rodríguez

Colaboradores técnicos

Ermita Rodríguez Pérez
Concepción de Barrena-Sarobe
Rocío García Presedo

EXCMO. CONCELLO DE BETANZOS

2015

nº 38

Dos traballos asinados
responden os seus autores; dos
demais, a dirección do
ANUARIO BRIGANTINO

Data límite de admisión de
orixinais:
31 de MARZO

REDACCIÓN
INTERCAMBIO

Excmo. Concello de Betanzos

**Arquivo e Biblioteca
Municipais**

Rúa Emilio Romay, 1
15300 Betanzos, A Coruña
Tlf. (981) 771946

anuariobrigantino@gmail.com
alfredoerias@gmail.com

Cuberta:

*Novicio de Attis e Cibeles (e outras
pezas) da «Colección Rafael Seoane»
danzando arredor da deusa, logo de
emascularse no «Dies Sanguinis».*
Composición: Alfredo Erias.

Contracuberta:

*Mes de decembro do calendario de
Santa María do Azogue de Betanzos
(s. XIV). Debuxo: Alfredo Erias.*

*Deseño da cuberta, composición
e maqueta: Alfredo Erias.*

Depósito legal: C-680/96

ISSN: 1130-7625

Imprime: LUGAMI -Betanzos-

O *Anuario Brigantino* é unha revista de investigación, editada polo Concello de Betanzos, que está considerada na categoría “C-Normal” segundo valoración do Ministerio de Cultura, e clasificada, así mesmo, pola UNESCO (080000, Multidisciplinares. Humanidades).

A presentación e a aceptación de traballos implica a cesión automática de dereitos de publicación por parte do autor, tanto en formato papel como en Internet. O *Anuario Brigantino* completo (desde 1948 ata hoxe) pode consultarse nas webs:

<http://www.betanzos.net>

<http://anuariobrigantino.betanzos.net>

<http://hemeroteca.betanzos.net>

Ademais, intégrase nas bases de datos da BIBLIOTECA XERAL da UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA, accesible na páxina: <http://busc.usc.es>

Tamén aparece nas seguintes bases de datos: RISO e ISOC, esta realizada polo «*Centro de Información y Documentación Científica*» (C.I.N.D.O.C.) do C.S.I.C; DICE («*Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas*»); DIALNET («*Portal de Difusión de la Producción Científica Hispana*»); RILM *Abstracts of Music Literature (Repertoire International de Litterature Musicale)*; MIAR (*Matriu d'Informació per a l'Avaluació de Revistes*); LATINDEX (*Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas*); *Ulrich's Periodicals Directory*; REBIUN (Red de Bibliotecas Universitarias Españolas) Catálogo de Publicaciones Periódicas...

Ilmo. Sr. Don José Ramón García Vázquez

*Alcalde-Presidente
do Excmo. Concello de Betanzos*

Teño sempre unha gran satisfacción cando se presenta o *Anuario Brigantino* que, neste caso, corresponde ao ano 2015 e ao nº 38. A súa edición, non soamente se fai en papel, senón tamén, e ao mesmo tempo, en Internet, ademais de contar cun ciclo anual de conferencias.

A vida cultural do 2015 foi intensa e quero subliñar agora algúns acontecementos. Por exemplo, a «XV Semana Internacional do Cine de Betanzos», dedicada ó produtor Ignacio Benedetti baixo o título «*Ignacio Benedetti, Pasión Cinéfila*»; pois ben, entre as proxeccións contouse cun documental restaurado do ano 1918 sobre os Caneiros. Houbo tamén varios actos para conmemorar o aniversario do nacemento de Rosalía de Castro, contando o Concello coa colaboración da Asociación Cultural Eiravella e cos centros de ensino. Limpouse por técnicos especialistas a estatua da Caridade, de mármore de Carrara, situada nas inmediacións do Pasatempo. Foi colocado de novo no seu lugar o retablo do Cristo do arco da Ribeira, despois de traballos de conservación e restauración, etc.

Debo felicitar ao Colexio de Educación Infantil e Primaria Francisco Vales Villamarín, porque obtivo o Premio Nacional á inclusión do alumnado con necesidades educativas especiais, polo seu proxecto «Atención á diversidade a través da sensibilización e a formación permanente, Seguimos ou Plantamos», concedido polo Ministerio de Educación, Cultura e Deporte.

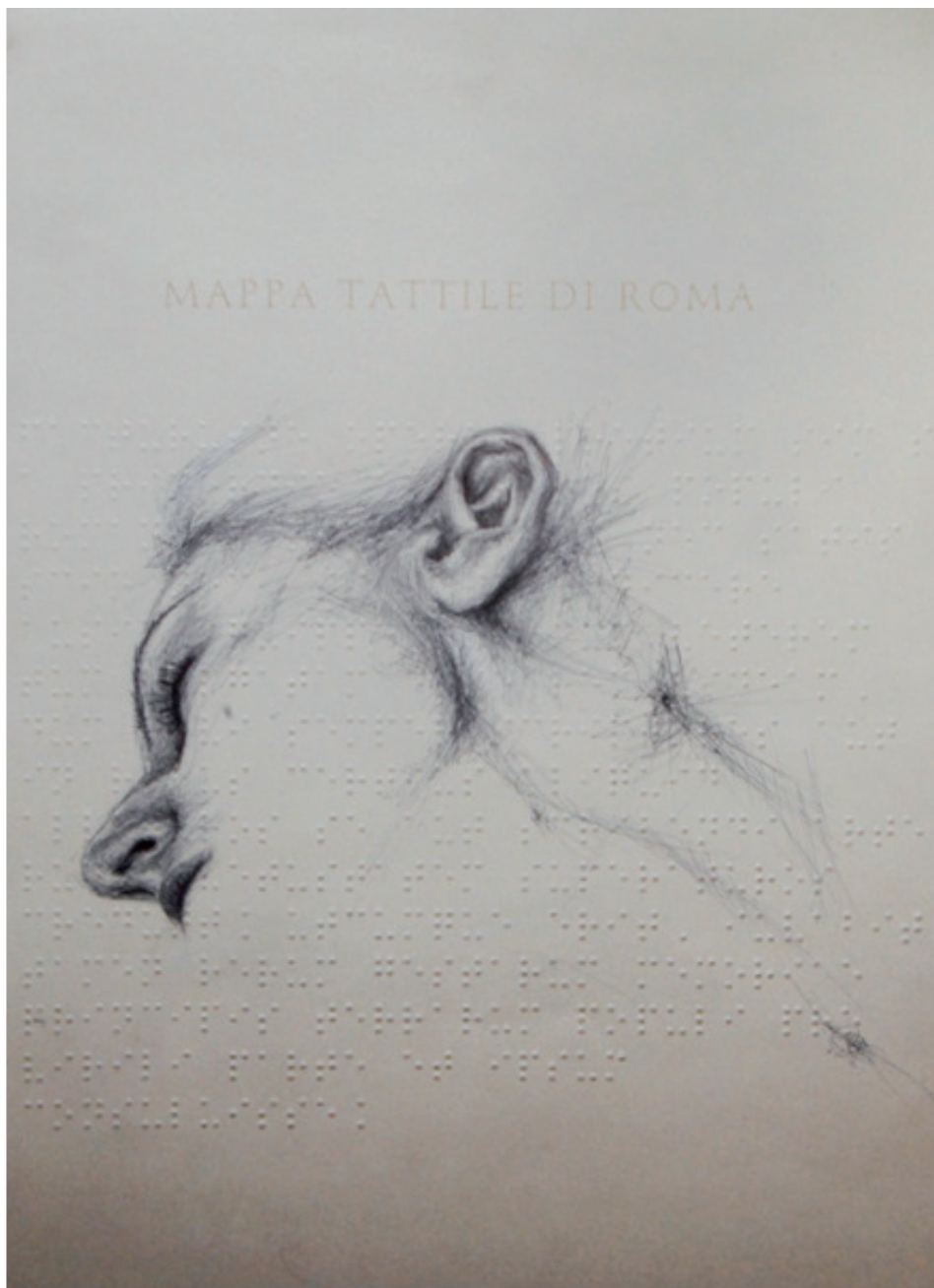
E tamén quero recordar o pasamento de dous músicos importantes e entrañables de Betanzos, que participaron en diversas orquestras da cidade e comarca e na nosa Banda Municipal de Música. Trátase do trompetista Pepe Pita e do saxofonista Juan Sobrino. Precisamente, no Conservatorio Municipal de Música Carlos López García-Picos tiveron lugar actos de recoñecemento a outros músicos: Francisco Carlos Seijo «Carlines» e Antonio Cal Vázquez «Purriños».

Por último, agradezo a ABANCA e a GADIS a súa axuda. E, como sempre, o meu agradecemento especial aos autores, á concelleira de Cultura, María Barral, ao director, Alfredo Erias, ao subdirector, Xosé Mª Veiga, á tradutora ao inglés Ermita Rodríguez e a todos os membros do Comité Científico e demais colaboradores.

MOI AGRADECIDO!

MAPPA TATTILE DI ROMA

Mappa tattile marco blanco. Obra de María Maqueira.

ÍNDICE

Historia...

* Túmulos prehistóricos no concello de Paderne (A Coruña), polo GRUPO DE ARQUEOLOXÍA DA TERRA DE TRASANCOS.....	11
* Ramón Sobrino Lorenzo-Ruza (1915-1959), eximio arqueólogo, por ÁNGEL NÚÑEZ SOBRINO.....	19
* Descubrindo o vocabulario de substrato celta en Galicia, por JAMES DURAN/SÉAMAS Ó DIREÁIN.....	35
* Etnoastronomía del calendario céltico en Galicia, por ANTON BOUZAS SIERRA.....	67
* El rito propiciatorio de la fecundidad humana en el entorno del antiguo alcornocal de San Ramón de Bealo (Boiro, A Coruña), y otros testimonios de dendrolatría, por MILAGROS TORRADO CESPÓN y FERNANDO ALONSO ROMERO.....	91
* Unha urna cineraria romana de Astorga no Museo de San Antón (A Coruña), por FERNANDO ACUÑA CASTROVIEJO.....	111
* Museo das Mariñas (de Betanzos) (IV): Un novicio danzante de Attis e Cibeles no supremo acto de emasculación en honra da <i>Magna Mater</i> , e outras pezas máis, por ALFREDO ERÍAS MARTÍNEZ.....	125
* A paisaxe patrimonial en Pena Furada, por ILDEFONSO GARCÍA DE LONGORIA RAMOS.....	153
* Gobierno político municipal y sociedad en Betanzos: entre la reacción y la revolución (1809-1833), por JUAN MIGUEL GONZÁLEZ FERNÁNDEZ....	163
* Dos poetas y periodistas brigantinos: Constantino y Severo Ares Mancera, por MARTA GONZÁLEZ RODRÍGUEZ.....	195
* O triunfo do armamentismo: Do Congreso pola Paz de Ferrol ao afundimento do <i>Lusitania</i> , pasando pola Mensaxe a García, por XAVIER BRISSET MARTÍN...	229
* As actas da IV Asemblea Nacionalista e a escisión das Irmandades da Fala (Monforte, 1922), por XESÚS TORRES REGUEIRO.....	237
* Electo Carballo Matos: traxectoria dun alcalde republicano de Culleredo, CARLOS PEREIRA MARTÍNEZ.....	261
* De la historia del movimiento obrero y campesino en el término municipal de Betanzos. La sociedad de agricultores de Tiobre: su origen, constitución y funcionamiento, por RAMÓN BEADE MÉNDEZ.....	295

Arte, Literatura, Antropoloxía...

* Os mudos ríos do tempo, por JOSÉ ABEAL LÓPEZ.....	323
* Símbolos eucarísticos en el románico gallego, por CARLOS SASTRE VÁZQUEZ.....	343
* Aportación de la petrología al conjunto sepulcral de Fernán Pérez de Andrade en la Iglesia de San Francisco de Betanzos, A Coruña, Galicia (NW España), por DAVID M. FREIRE-LISTA.....	351
* Reconstrucción de la Torre del Reloj tras el terremoto de 1755, por BEGOÑA CES FERNÁNDEZ.....	365
* O cuartel do Reximento Provincial de Betanzos, por XAN CASABELLA LÓPEZ.....	391
* Os irmáns García Naveira e o dereito a unha boa educación para todos e todas, por EDUARDO XOSÉ FUENTES ABELEDO.....	399
* «EL PASATIEMPO» en los ojos de LOTY, por JUAN ANTONIO RODRÍGUEZ ARNAO.....	423
* «EL PASATIEMPO» visto por Vega en 1947, por JUAN ANTONIO RODRIGUEZ ARNAO.....	455
* La portada del antiguo edificio de la Cámara de Comercio de Ferrol y la mitología clásica, por PEDRO JAVIER GONZÁLEZ RODRÍGUEZ.....	473
* O santuario da Virxe dos Milagres de Saavedra (Begonte, Lugo), por JOSÉ MANUEL BLANCO PRADO.....	483
* Muíños, batáns e telleiras na antiga xurisdición de Betanzos, por MANUEL FIAÑO SÁNCHEZ.....	505
* Rosalía en Salvador Cabeza de León: xuramento de amor a Galicia, por CONCEPCIÓN DELGADO CORRAL.....	527

Entidades culturais e deportivas...

* FUNDACIÓN CIEC.....	533
* Outras entidades.....	541

Acontecementos do ano

* Pregón da XVII Feira Franca Medieval de Betanzos, por GUADALUPE MARTÍNEZ MOSQUERA.....	575
* Pregón das Festas Patronais, por Jaime Lafora González.....	580
* Función do Voto, por JOSÉ RAMÓN GARCÍA VÁZQUEZ.....	585

HISTORIA...

Obras de Maria Maqueira.

